אבל לא מעיר לכרך ולא מכרך לעיר מוציאין מנוה הרעה לנוה היפה אבל לא מנוה היפה לנוה הרעה [א]רשב"ג אומר אף לא מנוה רעה לנוה יפה מפני שהנוה היפה בודק: **גמ'** בשלמא מכרך לעיר דבכרך שכיחי כל מילי בעיר לא שכיחי כל מילי אלא מעיר לכרך מ"ט מסייע ליה לרבי יוסי בר חנינא דא"ר יוסי בר חנינא [ב]מנין שישיבת כרכים קשה שנאמר [1]ויברכו העם לכל האנשים המתנדבים לשבת בירושלים: רשב"ג אומר כו': מאי בודק כדשמואל [א)]דאמר שמואל [ג]שינוי וסת תחלת חולי מעים כתוב בספר בן סירא [2]כל ימי עני רעים והאיכא שבתות וימים טובים כדשמואל דאמר שמואל שינוי וסת תחלת חולי מעים [ב)]בן סירא אומר אף לילות בשפל גגים גגו ובמרום הרים כרמו ממטר גגים לגגו ומעפר כרמו לכרמים: **מתני'** [ג) ד]הכל מעלין לארץ ישראל [ה]ואין הכל מוציאין הכל מעלין לירושלים ואין הכל מוציאין אחד האנשים ואחד הנשים נשא אשה בא"י וגרשה בארץ ישראל נותן לה ממעות ארץ ישראל נשא אשה בא"י וגרשה בקפוטקיא נותן לה ממעות ארץ ישראל נשא אשה בקפוטקיא וגרשה בארץ ישראל נותן לה ממעות ארץ ישראל [ו]רבן שמעון בן גמליאל אומר נותן לה ממעות קפוטקיא נשא אשה בקפוטקיא וגרשה בקפוטקיא נותן לה ממעות קפוטקיא: **גמ'** [ה)]הכל מעלין לאתויי מאי [ז]לאתויי עבדים ולמאן דתני עבדים בהדיא לאתויי מאי לאתויי [ח]מנוה היפה לנוה הרעה ואין הכל מוציאין לאתויי מאי לאתויי [ט]עבד שברח מחוצה לארץ לארץ דאמרינן ליה זבניה הכא וזיל משום ישיבת ארץ ישראל [ו)]הכל מעלין לירושלים לאתויי מאי לאתויי מנוה היפה לנוה הרעה ואין הכל מוציאין לאתויי מאי לאתויי אפי' מנוה הרעה לנוה היפה ואיידי דתנא רישא אין מוציאין תנא סיפא נמי אין מוציאין: ת"ר [ז) י]הוא אומר לעלות והיא אומרת שלא לעלות כופין אותה לעלות ואם לאו תצא בלא כתובה [כ]היא אומרת לעלות והוא אומר שלא לעלות כופין אותו לעלות ואם לאו יוציא ויתן כתובה היא אומרת לצאת והוא אומר שלא לצאת כופין אותה שלא לצאת ואם לאו תצא בלא כתובה הוא אומר לצאת והיא אומרת שלא לצאת כופין אותו שלא לצאת ואם לאו יוציא ויתן כתובה: [ל]נשא אשה כו': הא גופא קשיא קתני נשא אשה בארץ ישראל וגרשה בקפוטקיא נותן לה ממעות ארץ ישראל אלמא בתר שיעבודא אזלינן אימא סיפא נשא אשה בקפוטקיא וגרשה בארץ ישראל נותן לה ממעות ארץ ישראל אלמא בתר גוביינא אזלינן אמר רבה [מ ח)]מקולי כתובה שנו כאן קסבר כתובה דרבנן: רבן שמעון בן גמליאל אומר נותן לה ממעות קפוטקיא: קסבר [נ]כתובה דאורייתא תנו רבנן [ט)]המוציא שטר חוב על חבירו כתוב בו בבל מגבהו ממעות בבל כתוב בו ארץ ישראל מגבהו ממעות ארץ ישראל כתוב בו סתם הוציאו בבבל מגבהו ממעות בבל הוציאו בארץ ישראל מגבהו ממעות ארץ ישראל [ס]כתוב בו כסף סתם מה [י)]שירצה לוה מגבהו מה שאין כן בכתובה אהייא אמר רב משרשיא ארישא לאפוקי מדרשב"ג דאמר כתובה דאורייתא: כתוב בו כסף סתם מה שירצה לוה מגבהו [כ)]ואימא נסכא א"ר אלעזר דכתיב ביה מטבע ואימא פריטי אמר רב פפא פריטי דכספא לא עבדי אינשי ת"ר [ל) ס]לעולם ידור אדם בא"י אפי' בעיר שרובה עובדי כוכבים ואל ידור בחו"ל ואפילו בעיר שרובה ישראל [ע]שכל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה וכל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה שנא' [3]לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים [מ)]וכל שאינו דר בארץ אין לו אלוה אלא לומר לך כל הדר בחו"ל כאילו עובד עבודת כוכבים וכן בדוד הוא אומר [4]כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים וכי מי אמר לו לדוד לך עבוד אלהים אחרים אלא לומר לך כל הדר בחו"ל כאילו עובד עבודת כוכבים [נ)]ר' זירא הוה קמשתמיט מיניה דרב יהודה דבעא למיסק לארץ ישראל דאמר רב יהודה [פ]כל העולה מבבל לארץ ישראל עובר בעשה שנאמר

בבלה

הכי גרסי' בכל הספרים דאמרינן ליה זבניה הכא וזיל משום ישוב ארץ ישראל. מפרש ה"ר יוסף בן ה"ר יוס טוב אע"ג דגרסינן בהשולח (גיטין דף מה. ושם) ההוא עבדא דערק לא"י אתא מריה אבתריה אתא לקמיה דרבי אמי אמר ליה ניכתוב לך שטרא אדמיה ואי לא מפקענא לך מדרבי אמי כר' יאשיה דדריש לא תסגיר עבד אל אדוניו בעבד שברח מחוצה לארץ לארץ ישראל והכא לא מפקענא ליה מיניה אלא אמרי' ליה זיל זבניה התם מיירי כשלא היה מולא בארץ ישראל למי ימכור לכך קאמר נכתוב לך שטרא אדמיה דאל"כ כל העבדים יפקיעו עצמן מידי אדוניהם שיברחו לארץ ור"ת פירש דהאי זבניה דהכא לאו מכירה ממש לאחרים אלא לעצמו והיינו נכתוב שטרא אדמיה: **ואין** הכל מוציאין לאתויי מאי. ואם תאמר אמאי לא משני לאתויי עבד שברח לירושלים כדרכינן לעיל ואין הכל מוציאין דרישא ויש לומר דבירושלים ליכא למימר הכי דאין אנו רוצים שיהיו עבדים בירושלים יותר מדאי אלא מיוחסים. ר"ת: **הוא** אומר לעלות כו'. אינו נוהג בזמן הזה דאיכא סכנת דרכים והיה אומר רבינו חיים דעכשיו אינו מצוה לדור בא"י כי יש כמה מצות התלויות בארץ וכמה עונשין דאין אנו יכולין ליזהר בהם ולעמוד עליהם: **היא** אומרת לצאת כופין אותה. תימה מאי איריא בא"י אפי' בשאר ארצות נמי הילך תוכל לדוחקו לצאת ממקומו וי"ל דהכא אפי' מנוה הרע לנוה היפה: **ואימא** נסכא. מהכא משמע דנסכא עדיפא ממעות ודינרין של כסף דאי פחותה מאי קושיא דאין ה"נ דהא קאמר מה שירצה מגבהו אלא ודאי עדיפא ואפילו הכי פריך ואימא נסכא כיון שכתוב בו כסף סתמא לא משמע שהוא חייב לו מטבע ואמאי מגבהו מה שירצה דמשמע שיתן לו ממטבע הפחות[פ]:

בכלה

אבל לא מעיר לכרך. בגמ' מפרש טעמא: **שהנוה היפה בודק.** את הגוף למי שבא מנוה רע ומתוך כך חלאים באים עליו: **גמ' ישיבת כרכין קשה.** שהכל מתיישבין שם ודוחקין ומקרבים הבתים זו לזו ואין שם אויר אבל בעיר יש גנות ופרדסים סמוכים לבתים ואוירן יפה: **שנוי וסת.** אפילו לטובה: **במרום הרים כרמו.** שאין בידו ממון לקנות במקום טוב וקונה בראש ההר וכל זבלים שהוא מוליא לו נופל חוץ לכרמים שתחתיו: **מתני' הכל מעלין.** את כל בני ביתו אדם כופה לעלות ולישב עמו בירושלים: **אחד האנשים ואחד הנשים.** אף האשה כופה את בעלה לעלות ולדור שם ואם לאו יוציא ויתן כתובה כדקתני בברייתא בגמ' בהדיא: **מעות קפוטקיא.** גדולות ושוקלות יותר משל א"י: **גמ' לאתויי עבדים.** היה לו עבד עברי ילך העבד אחריו על כרחו: **ואיידי דתנא כו'.** דאילו משום מנוה הרע לנוה היפה לא איצטריך כיון דאשמעינן דמעלין מנוה היפה לנוה הרע כל שכן דאין מוציאין אפילו מן הרע ליפה: **לעלות.** מחוצה לארץ לארץ וכן משאר גבולין לירושלים: **לצאת.** מירושלים לגבולין או מארץ לחוצה לארץ: **מקולי כתובה שנו כאן.** כאן הקלו בכתובה וזו אחת מקולי כתובה: **קסבר כתובה דאורייתא.** הילכך בתר שיעבוד אזלינן כדין כל שטרי חוב: **כתוב בו כסף סתם.** מאה כסף ולא פירש אם סלעין אם דינרין אם פונדיונין: **מה שירצה לוה מגבהו.** ואפילו איסרין: **ואימא נסכא.** חתיכות כסף היה לכך לא פירש: **ואימא פריטי.** ותאמר שיתן לו נחשת או כסף שוה מאה פרוטות: **וכי מי אמר לו לדוד כן.** אלא מפני שהיה צריך לברוח ולצאת מארץ ישראל אל מלך מואב ואל אכיש: **דבעי ר' זירא למיסק.** ורב יהודה מוחה בידו להכי הוה משתמיט מיניה:

בכלי

עין משפט
נר מצוה

נו א מיי' פי"ג מהל' אישות הל' יח טוש"ע אה"ע סי' עה סעי' ב:
נז ב מיי' שם הל' יז טוש"ע שם סעי' א:
נח ג מיי' פ"ד מהל' דעות הל' כא:
נט ד מיי' פי"ג מהל' אישות הל' יט טוש"ע אה"ע סי' עה סעי' ג ד:
ס ה מיי' פ"ח מהל' עבדים הל"ט סמג עשין פו טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' פד:
סא ו מיי' פי"ג מהל' אישות הל' יט טוש"ע אה"ע סי' עה סעי' ג:
סב ז מיי' פ"ח מהל' עבדים הל"י סמג עשין פו טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' פה:
סג ח מיי' פי"ג מהל' אישות הל"כ טוש"ע אה"ע סי' עה סעי' ד:
סד ט מיי' שם טוש"ע שם:
סה י כ מיי' פט"ז מהל' אישות הל"ז סמג עשין עח טוש"ע שם סי' ק סעי' ה:
סו ל מ מיי' פי"ז מהל' מלוה ולוה הל"ט סמג עשין צד טוש"ע חו"מ סי' מב סעי' יד:
סז נ מיי' שם טוש"ע שם סעי' יג:
סח ס ע מיי' פי"ג מהל' אישות הל' יט ופ"ה מהל' מלכים הל' יב טוש"ע אה"ע סי' עה סעי' ג:
סט פ מיי' פ"ה מהל' מלכים הל' יב:

* * *

תורה אור השלם

1. וַיְבָרְכוּ הָעָם לְכֹל הָאֲנָשִׁים הַמִּתְנַדְּבִים לָשֶׁבֶת בִּירוּשָׁלָיִם: נחמיה יא ב
2. כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים וְטוֹב לֵב מִשְׁתֶּה תָמִיד: משלי טו טו
3. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לָתֵת לָכֶם אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים: ויקרא כה לח
4. וְעַתָּה יִשְׁמַע נָא אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אֵת דִּבְרֵי עַבְדּוֹ אִם יְיָ הֱסִיתְךָ בִי יָרַח מִנְחָה וְאִם בְּנֵי הָאָדָם אֲרוּרִים הֵם לִפְנֵי יְיָ כִּי גֵרְשׁוּנִי הַיּוֹם מֵהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת יְיָ לֵאמֹר לֵךְ עֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים: שמואל א כו יט

* * *

תוספות רי"ד

דהאי בינונית דגבה שמעון מראובן לכ"ע הוה בינונית אין ראובן חוזר וגובה ממנה דלגבי דידיה דלית ליה אלא זיבורית נעשה עידית ואין ב"ח גובה ממנה אלא מן הזיבורית ונמצא שמעון משתכר שגבה בינונית והגבה זיבורית ואע"פ שבשומא הן גובים נוח לו לאדם להיות לו מעט בינונית מהרבה זיבורית. וכגון שאין מעות לראובן שאילו היה לו מעות היה מגבהו לשמעון מעות ועוד היה חוזר וגובה אותן ממנו ולא היה יכול להגבותו קרקע כיון שיש לו מעות כדכתבינן לעיל בפי' הכותב. ורב ששת סבר בשל עולם הם שמין שאע"פ שאלו נעשי' עידית כיון דלכ"ע חשיבא בינונית ממנה גובה ראובן ונמצא שלא הרויח כלום הפוכי משרתא הוא הילכך זה יעמוד בשלו וזה יעמוד בשלו והאי דאמרי רבנן זה גובה וזה גובה כגון שזמנו של שני לגבות הוא מאוחר מזמנו של ראשון שהראשון גובה חובו בזמנו מן השני והשני ממתין עד שיגיע זמנו לגבות מן הראשון ונמצא הראשון משתכר בהמתנת זמן אבל לעולם היכא דזמן גבייתם שוה זה יעמוד בשלו וזה יעמוד בשלו. וקי"ל רב נחמן ורב ששת הלכה כרב נחמן בדיני והכי נמי אמרינן בהלכתא קמייתא דב"ק דבשלו הן שמין: **מתני'** שלש ארצות לנישואין יהודה עבר הירדן והגליל אין מוציאין מעיר לעיר ומכרך לכרך אבל באותה הארץ מוציאין מעיר לעיר ומכרך לכרך אבל לא מעיר לכרך ומכרך לעיר מוציאין מנוה הרע לנוה היפה אבל לא מנוה היפה לנוה הרע רשב"ג אומר אף לא מנוה הרע לנוה היפה שהנוה היפה בודק. פי' ג' ארצות הן בא"י חלוקות זו מזו לנשואי אשה שאם נשא אשה בא' מהן אינו יכול לכופה לצאת אחריו מארץ לארץ אין מוציאין מזו לזו לא מעיר לעיר ולא מכרך לכרך כרך גדול מעיר והוא מקום שוקים ומכל סביבותיה באים שם לסחורה וכל דבר מצוי בו אבל באותה הארץ מוציאין מראשה ועד סופה מעיר לעיר ומכרך לכרך אבל לא מעיר לכרך ולא מכרך לעיר. בשלמא מכרך לעיר לא דבכרך שכיחי כל מילי אלא מעיר לכרך מ"ט לא מפני שישיבת כרכים קשה דא"ר יוסי מנין שישיבת כרכים קשה שנאמר ויברכו העם לכל האנשים המתנדבים לשבת בירושלים פי' ומפני זה ישיבתן קשה שהכל מתיישבין שם והבתים דחוקים זה לזה ואין שם אויר אבל בעיר יש גנות ופרדסים סמוכין לבתים ואוירן יפה. רשבג"א וכו' מאי בודק כשמואל דאמר שמואל שינוי וסת תחילת חולי ואפילו מרעה לטובה בודק את

מסורת הש"ס

א) נדרים לז: ב"ב קמו. סנהדרין קא. ע"ש, ב) [סנהדרין ק:], ג) [ערכין ג.], ד) [גיטין מד:], ה) [לעיל י. [ע"ש בתוס' ד"ה נותן לה], ו) [ערכין ג:], ז) [שם ע"ש], ח) [תוספתא פי"ב ע"ש], ט) [ב"ב קנג: בכורות נג.], י) [ע' תוס' לעיל י. ד"ה א"ר נחמן וע"ע היטב תוס' סוטה כו. ד"ה איש], כ) [תוספתא פי"ב], ל) [ע' תוס' מנחות קו. ד"ה ולמאי וכו' דאין מהלכא ספירה וסוגיא דב"ב קסה: ע"ש], מ) ב"ב קסה: מנחות קו., נ) [תוספ' ע"ז פ"ה], ס) [צ"ל וכי כל גר' הע"י], ע) שבת מא. ברכות כד:, פ) [וע"ע תו' ב"ב קסה: ותו' מנחות קו. ד"ה ולמאי].

* * *

מוסף רש"י

שינוי וסת. משנה וסת ולוכל יותר, שאינו רגיל לאכול, היינו תחלת חולי מעים, לפיכך אפילו שבתות וימים טובים רעים לו (סנהדרין קא.). שינוי וסת. חוק, כמו עני שכל ימות החול אוכל פת חריבה וכשבת אוכל בשר, הכי גרסינן תחלת חולי, מתוך כך מתחיל לחלות, ואית דגרסי חולי מעיים (רשב"ם ב"ב קמו.). בשפל גגים גגו. שעני הוא ואינו יכול להגביהו, לפיכך ממטר גגים לגגו, שיורד מטר הגגים הגבוהים לגגו ומזלפים עליו הגשמים ואין לו מנוחה אפילו בלילות, ובמרום הרים כרמו. שאין לו השגת יד לקנות כרם בשפלה בדמים יקרים וקונה לו באחד מן ההרים בזול, וכל עפר שהוא מוליך לגבל (ולדייר) מוליך הרוח מן ההר לשאר כרמים שבבקעה ומצא העני מפסיד (סנהדרין ק:). נותן לה ממעות ארץ ישראל. שהן קלות (לעיל י.). נותן לה ממעות א"י. מנין הכתוב בכתובה, דאזלינן לקולא, רשב"ג אומר נותן לה ממעות קפוטקיא. שנשתעבד כהן כשאר מלוה, דקסבר כתובה דאורייתא (שם). לאתויי עבדים. שאם יש לו עבד כנעני מהול למכור ורוצה העבד שלא ימכרנו אלא בא"י, כופין את רבו להעלותו (ערכין ג.). מנוה היפה. דחו"ל, לנוה הרעה. דא"י, ואין אשתו יכולה לעכב עליו, וכן מא"י לירושלים (שם). מקולי כתובה שנו כאן. זה אחד מקולי כתובה (בכורות נב.). ר' זירא הוה קמשתמיט מיניה דרב יהודה. היה ירא ליראות לו, משום דהוה בעי ר' זירא למיסק לארעא דישראל ורב יהודה לא סבירא ליה, וירא פן יגזור עליו מליך (שבת מא. וכעי"ז ברכות כד: בד"ה אבא).

* * *

תוספות רי"ד (המשך)

הגוף ומעורר עליו חלאים. תוספתא ג' ארצות לנישואין יהודה עבר הירדן והגליל במר"א בזמן שהיה מיהודה ואירש אשה ביהודה או בן גליל שאירשה בגליל אבל בן יהודה שאירש אשה בגליל כופין אותו לצאת שע"מ כן נשאה. מוציאין מעיר שרובה עובדי כוכבים לעיר שרובה ישראל ולא מעיר שרובה ישראל לעיר שרובה עובדי כוכבים. ושאל רב צמח גאון ז"ל ראובן יש לו בית בארצו ועסקו וסחורתו בה ונשא אשה ממדינה אחרת ויש ביניהם מהלך ב' ימים ומחצה כשיעור יהודה וגליל ולאחר זמן אמר לאשתו בואי עמי למדינתי שעסקי וסחורתי בה ואע"פ שהמדינה שלי קטנה מזו יש בה ב"ה ומרחץ וריחים וחומה ולא רצתה ללכת עמי ומה יש מן הדין והשיב שאלה זו כבר שאלתם אותה בימי גאון אבא מרי ז"ל וכך צוה וכתב לכם. שנינו ג' ארצות לנישואין יהודה ועבר הירדן והגליל מיהודה לגליל ומגליל ליהודה אין מוציאין מראש יהודה לסוף יהודה מראש הגליל לסוף הגליל מוציאין וכשמוציאין אין מוציאין אלא מעיר לעיר ומכרך לכרך ואם אמרה איני יוצאה אין לה כתובה אבל מעיר לכרך ומכרך לעיר אין מוציאין ואם אינה יוצאה יש לה כתובה. כל מקום שהוא כשיעור יהודה וגליל כך אנו עושי' ואם יש בעיר שמוליכה מרחץ ושווקים ושכיחו בה כל מילי אם אינה יוצאה אין לה כתובתה ואם יש בין עירו לעיר אביה מהלך יום אחד צריך להוליכה לבית אביה בכל שנה שמצאנו בפי' המדיר בדרך רחוקה שאמרו חכמים מהלך יום א': **מתני'** הכל מעלין לא"י ואין הכל מוציאין הכל מעלין לירושלים ואין הכל מוציאין א' אנשים א' נשים וא' עבדים. הכל לאתויי מאי לאתויי מנוה היפה לנוה הרע ואין הכל מוציאין לאתויי עבד כנעני שברח מח"ל לארץ פי' דכפינן לרבו וכתיב ליה גיטא דחירותא דכתיב ליה שטר אומיה הכל מעלין מירושלים אפילו מנוה היפה לנוה הרע ואין הכל מוציאין לאתויי מאי דאפילו מנוה הרע לנוה היפה: ת"ר הוא אומר לעלות והיא אומרת שלא לעלות כופין אותה לעלות ואם לא יוציא (ויתן) [בלא] כתובה. היא אומרת לעלות והוא אומר שלא לעלות כופין אותו לעלות ואם לא יוציא ויתן כתובה. הוא אומר לצאת והיא אומרת שלא לצאת כופין אותו שלא לצאת ואם לא